

Meskûn Mahal Çatışmaları ve İstihbarat: Irak Savaşı Bağlamında Bir Değerlendirme

Emre ÇITAK*

Öz

Günümüzdeki savaş anlayışı içerisindeki en önemli başlıklardan birini mekânsal dönüşüm oluşturmaktadır. İnsanlığın kadim mücadelesinin çıktısı olan savaşlar, giderek geleneksel savaş sahasından farklı alanlara yayılmaktadır ve meskûn mahal de artan şekilde savaşın popüler sahnesi haline gelmektedir. Şüphesiz meskûn mahal çatışmaları için köklü bir tarihsel arka plan çizmek mümkündür; ama devletler arası savaşın, iç savaşın ve terörizmle mücadelenin yerleşim yerlerine yüksek yoğunlukta sıçraması süreci daha çok günümüzde tecrübe edilmektedir. Özel çatışma stratejilerinin ve tekniklerinin gerekli olduğu meskûn mahalde, istihbarat faaliyetleri de geleneksel kimliğinin ötesinde bir çerçevede ele alınmaktadır. Meskûn mahalın fiziki ve beşeri özellikleri ile karşı tarafın durumu bu alandaki istihbarat faaliyetlerinin hedefini oluşturmaktadır. 2003 yılında başlayan Irak Savaşı, yeni meskûn mahal çatışmalarının en çarpıcı örneklerinden birini ifade etmektedir. Söz konusu savaşta çatışmalar uzun süre yerleşim yerlerinde devam etmiş ve koalisyon güçleri bu mücadeleye uyum sağlayabilmek için ciddi derecede sıkıntılı bir süreç geçirmişlerdir. Savaş sırasındaki istihbarat faaliyetleri de bu sahadaki belirsizliğin kaldırılması için mücadele içindeki mücadeleyi oluşturmuştur. Bu çalışmada öncelikle, savaşın meskûn mahal boyutu ve bu kapsamdaki istihbarat faaliyetlerinin rolü ele alınacaktır. Ardından bu konu, Irak Savaşı örneği üzerinden değerlendirilecektir. Çalışma ile Türkçe literatürde yeterince yer bulmamış meskûn mahal çatışmaları üzerine genel bir çerçeve çizilmesi ve bu çatışmalardaki istihbarat gereksiniminin ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Meskûn Mahal, Savaş, Çatışma, İstihbarat, Irak Savaşı

Urban Warfare and Intelligence: An Assessment in the Context of the Iraq War

Abstract

Spatial transformation is one of the most important topics in today's understanding of war. The wars, which are the ancient struggle of humanity, are spreading to different areas from the traditional battlefield, and the urban area has become increasingly popular stage of war. Undoubtedly, it is possible to draw a deep-rooted historical background for urban conflicts; but the process of increasing interstate wars, civil wars and counter-terrorism inside the residential area is more experienced today. In the urban area where special conflict strategies and techniques are required,

Özgün Araştırma Makalesi (Original Research Article)

Geliş/Received: 25.03.2020

Kabul/Accepted: 12.07.2020

DOI: <https://dx.doi.org/10.17336/igusb.708393>

* Doç. Dr., Hitit Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Çorum, Türkiye. E-posta: emrecitak@hitit.edu.tr **ORCID** <https://orcid.org/0000-0002-8704-6495>

intelligence activities are handled in a framework beyond their traditional identity. The physical and human characteristics of the residential area and the situation of the other party constitute the target of the intelligence in this field. The Iraq War, which started in 2003, represents one of the most striking examples of new urban conflicts. During the war, the conflicts continued for a long time in residential areas, and the coalition forces had serious problems. Intelligence activities have also created the struggle within the struggle to remove the uncertainty in this field. In this study, primarily urban conflict and the role of intelligence activities in this field will be discussed. Then, the issue will be evaluated through Iraq War example. The study aims to draw a general framework on urban conflicts that have not been adequately studied in the Turkish literature and to reveal the need for intelligence in these conflicts.

Keywords: Urbanized Area, War, Conflict, Intelligence, Iraq War

Giriş

Savaş, insanlığın kendi türüyle mücadelesinin en şiddetli tezahürü olarak beliren bir olgudur. Tarafların tanımladıkları sorunların barışçıl yollardan halledilmemesi durumunda savaş bir başvuru aracı olarak ortaya çıkmaktadır. Canlılar tarihi şiddet içeren mücadelelerle, insanlık tarihi ise çatışma ve savaşlarla doludur. Bu nedenle savaş insanlığın tecrübe ettiği en acı gerçeklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Tarihin herhangi bir döneminde ve dünyanın herhangi bir yerinde çeşitli sorunlar nedeniyle birbirlerine üstünlük sağlamak için organize şiddete başvuran gruplar karşı karşıya gelmiştir ve günümüzde de savaşlar geleneksel olanların sayıları azalmalarına rağmen şekil değiştirerek devam etmektedir.

Tarihsel süreç içerisinde savaşların niteliği ve bu bağlamdaki anlayış, ciddi bir değişim geçirmiştir. Çalışmanın kavramsal bölümünde de ifade edileceği üzere günümüzün savaşları ötekilerden çeşitli boyutlarla farklılaşmaktadır. Bu nedenle "geleneksel" ve "yeni" olmak üzere, ikili bir savaş ayrımı ortaya çıkmaktadır. Geleneksel savaşlar iki düşman tarafın belirli bir sahada karşılaştığı ve birbirlerine üstünlük sağlamaya çalıştıkları mücadele biçimini yansıtmaktadır. Yeni savaşlar ise süre, taraflar, kullanılan silahlar, seçilen saha gibi konularda farklı bir kimlik taşımaktadır. Böylece yeni tür savaşların, gündeme girdiğini ifade etmek mümkündür.

Savaşın değişen özelliklerinden en dikkat çekicilerinden biri, "geleneksel savaş sahası" algısının yıkılmasıdır. Tarafların amaçları ve çıkarları doğrultusundaki üstünlük arayışı; salt ordular tarafından seçilmiş arazilerdeki askeri mücadeleden ziyade, farklı yerlerde vuku bulmaları bu bağlamda önemlidir. Özellikle "kent savaşları" veya "meskûn mahal çatışmaları" isimleri altında incelenen mücadele türü, giderek daha da adından söz ettirir hale gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı sırasında mücadelenin şehir sokaklarına yansması ile alanda kendine yer bulan meskûn mahal çatışmaları savaşın önemli bir boyutu haline gelmiştir. Bu tür çatışmalar için farklı bir literatür, farklı strateji ve taktikler, farklı silahlar, farklı birlikler tercih edilmeye başlanmıştır. Sivil yerleşimin içine askeri unsurların girmesi bu tür çatışmaların en önemli özelliğini oluşturmaktadır.

Günümüzde yaşanan her türden savaşta olduğu gibi meskûn mahal çatışmalarında da "bilinmezlik" en büyük düşman; "bilgi" ise en önemli silah halindedir. Tarafların en az birinin tam olarak bilmediği bir yerleşim yeri içerisindeki dar sokaklarda, sivil unsurlarının halen bulunduğu, tuzaklarla dolu, tank ve uçak gibi savaş sahalarının en caydırıcı araçlarının çoğunlukla etkisiz kaldığı ve nicelikçe çokluğun anlamsızlaştığı bir mücadele alanında istihbarat faaliyetleri ön plana çıkmaktadır. Hem yerleşim yerine konuşlanmış hem de dışarıdan gelen taraf için meskûn mahalın kendisi bile

bilinmezliklerinden dolayı bir tehdidi oluşturmaktadır. Bu tehdidin boyutunu azaltmak için şehrin fiziki planından yer altı tünellerine, silahlı unsurların bulunduğu bölgelerden sivil sayısına kadar geniş bir çerçevede veri içeren bilgi altyapısının var olması ve çatışma süresince bilgi akışının devam etmesi başarı için olmazsa olmazlardandır. İstihbarat faaliyetleri meskûn mahaldeki çatışmada kayıpların ve sürenin kısaltılması için oldukça gereklidir.

2003 yılının Mart ayında ABD ve İngiltere öncülüğündeki Koalisyon Güçleri'nin Saddam Hüseyin rejiminin devrilmesi ve ordunun elinde bulunduğu iddia edilen kitle imha silahlarının etkisiz hale getirilmesi için Irak'a yönelik başlattıkları savaş, kısa sürede başkent Bağdat'a girilmesi sonucunu getirirse de ülke genelindeki çatışmalar uzun yıllar boyunca devam etmiştir. Irak'ın pek çok kenti ve kasabası, yoğunluğu değişen çatışmalara sahne olmuştur. Kimi görüşlere göre modern meskûn mahal çatışmalarının en önemli örnekleri, bu savaş sürecinde Basra, Felluce ve Bağdat gibi şehirlerde meydana gelmiştir. Özel kuvvetlerin kullanılmasındaki gereklilik, teknik takip ve gözetleme alanındaki gelişmeler, özel silah ve araçların üretimi ve kullanımı, sivil unsurla ilgili yürütülen politikaların uygulanması, yerel güçlerden yararlanılması için eğitim faaliyetlerinin yoğunlaştırılması, ani saldırılar ve patlayıcılar karşısında devriye araçlarının ve kontrol noktalarının güçlendirilmesi gibi yaklaşımlar meskûn mahal muharebeleri ile ilgili literatürde önemli bir yer edinmiştir. Irak'ı işgal eden ordular, meskûn mahal çatışmalarını yürütmek ve şehir kontrollerini sağlamak için kaliteli istihbarat akışına ihtiyaç duymuşlardır. Sokak çatışmaları devam ederken meskûn mahalın fiziki yapısı, sivil durumu ve savaştan sayısı ulaşılması gereken önemli bilgileri oluşturmuştur. Koalisyon askerlerinin bilmedikleri bir coğrafyada, "teröre karşı savaş" ismi verilen ev ev temizleme stratejisi kapsamında yürüttükleri operasyonlar için bilgi ve analiz desteği önemli bir husus olmuştur.

Bu çalışmada; savaş anlayışının geçirdiği dönüşüm bağlamında yerleşim merkezlerinin mücadele alanı haline gelme nedeni ve süreci öncelikle ele alınacaktır. Asker ile sivilin, cephe ile şehir merkezinin, askeri mühimmat ile bireysel eşyaların iç içe geçtiği bu mücadele durumunun kendine has özellikleri bulunmaktadır. Ardından ise bu çatışmalarda istihbarat faaliyetlerinin önemi ve rolü incelenecektir. Toplama, analiz, işaretleme, belirleme, yanılma, takip, karşı istihbarat gibi istihbarat faaliyetleri meskûn mahal çatışmalarında üstünlük elde edilmesinde önemli bir ihtiyacı karşılamaktadır. Meskûn mahal çatışması-istihbarat ilişkisi ayrıca, bir analiz olarak Irak Savaşı örneği üzerinden ifade edilmeye çalışılacaktır. Çalışma, sonuç ve değerlendirme bölümü ile noktalanacaktır. Makalenin meskûn mahal çatışmalarının ana hatlarının çizilmesi ve bu kapsamda istihbaratın yüklendiği görevin ortaya konulması açısından alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. Savaşın Değişen Doğası İçinde Meskûn Mahal Çatışmaları ve İstihbarat

1.1. Meskûn Mahal Çatışmaları

Meskûn mahal çatışmalarının tarihsel arka planını ilk toplu yerleşimlerin olduğu zamanlara kadar götürmek mümkün olsa da; bu çatışmaları esasında 20. ve 21. yüzyıl mücadele anlayışının bir getirisi olarak görmek mümkündür. Meskûn mahal çatışmaları savaş sahalarında bitmeyen mücadelenin yerleşim merkezlerine yansması üzerinden kimliklenen bir mücadele türüdür. Günümüze kadar gelen süreçte, açık sahadaki çatışmaların meskûn mahale sıçramasından ötesinde, bizzat sivil yaşam alanları muhabere meydanı olarak seçilebilmektedir. Bu bağlamda savaşın dönüşen doğası çerçevesinde çatışmanın yeni "sahnelerinden biri" olan meskûn mahal, giderek kendine özgü bir savaş literatürü oluşturmaktadır. Bollens (2001, s.169-170); şehirlerin çoğunlukla farklı kültürler, farklı ekonomik yaklaşımlar, demokratik ve otoriter rejimler,

sömürgeci güçler ve yerel insanlar arasındaki fay hattı üzerine kurulu olduğunu ifade etmektedir. Yerleşim yerleri zaman zaman vahşete varan organize şiddet ve çatışmaların şahidi haline gelebilmektedir. Rosenau (1997, s.372) ise; şehirlerin tarih boyunca mücadelenin sahası olduğunu belirtirken günümüzdeki yoğunlaşmanın ardında açık alanların giderek azalmasıyla beraber savaşı tarafların bilinçli veya bilinçsiz şekilde şehir içine girmelerini ve şehirlerin ekonomik, sosyal, siyasi çatışmalar oluşturmasını neden olarak göstermektedir.

Meskûn mahal çatışmaları için tarihsel bir çerçevenin, "geleneksel" ve "modern çatışmalar" şeklinde iki başlık altında çizilmesi mümkündür. Her ne kadar tarihsel süreç içerisinde şehir savaşlarının değişmeyen pek çok özelliği olsa da yeni dönemin gelişmeleri ışığında bu mücadelenin yeniden tanımlanması gereği ortaya çıkmıştır. Çatışmanın yerleşim yerlerine yansması esasında tarihin her döneminde yaşanmıştır. Karşı tarafı tamamen etkisiz hale getirmek, boyun eğmesini sağlamak, yönetim kademesini ele geçirmek, ikmal yollarını kesmek, savaş sahasındaki zaferi taçlandırmak, şehrin zenginliklerine ulaşmak gibi amaçlarla meskûn mahaller çatışmanın sahnesi olagelmışlerdir. Düşman başkentlerinin fethedilmesinden kalelerin ele geçirilmesine, isyancı grupların etkisiz hale getirilmesinden daha güçlü bir askeri gücün dar sokaklara hapsedilmesine kadar çeşitli amaçlarla bu mücadele vuku bulmuştur. İkinci Dünya Savaşı sırasında bolca tanık olunan şehir içi çatışmalar ilerleyen yıllarda bir savaş kültürü haline gelmiştir. Soğuk Savaş'ın bitişinin hemen ardından Somali, Bosna, Azerbaycan, Ruanda gibi ülkelerde meskûn mahal çatışmalarının yoğunlukla yaşanması yeni dönemin ilk mesajları olarak nitelendirilebilir. Modern meskûn mahal çatışmaları ise özellikle 2000'li yıllarla beraber Afganistan ve Irak Savaşları ile işgal güçleri ile yerel unsurlar arasında şehirlerde gerçekleşen muhaberelelerinden okunmaktadır.

Geleneksel olarak savaş, yerleşim yerlerinden uzak tutulmaya çalışılmıştır. Bu düşüncenin ardında hem savunan hem de saldıran açısından güvenlikle ilgili, toplumsal, ekonomik, demografik olmak üzere çeşitli sebepler bulunmaktadır. Savaşın getirdiği yıkımın cephe gerisine yansması çoğu zaman kazananın da kaybedenin de istemediği bir durumu oluşturmuştur. Ünlü stratejist Sun Tzu'nun yüzyıllar öncesinde çerçevesini çizdiği saldırı stratejilerinde, şehre saldıranın bir dizi tehlikesi nedeniyle son tercih olması gerektiği belirtilmektedir. Zira iyi hazırlanmış bir savunma karşısında saldırgan güç büyük sorunlar yaşayabilmektedir (Tzu, 2008, s.86). Bu bağlamda tarih boyunca ordular açık sahalarda mücadele etmeyi seçmiş veya şehirleri kuşatarak teslim almaya çalışmışlardır. Bu düşünce altyapısıyla yerleşim yerlerine sığıran çatışmalar da yoğunluk ve süre bakımından sınırlı kalmıştır; fakat zamanla savunan tarafın şehirlerdeki avantajı keşfetmesiyle birlikte sivil yerleşim, giderek artan sayıda çatışmaya sahne olmaya başlamıştır. Sayıca az olan veya şehrin savunmasına güvenen taraf açık alana çıkmak yerine düşmanı kendi bildiği sahaya çekmiştir. Ayrıca kuşatmalar sonrasında savunmayı aşan orduların yerleşim yeri içerisinde ilerlemesi ve direnişle karşılaşmaları, bu bağlamda ele alınabilmektedir.

Kentleşme hareketinin yoğunlaştığı modern döneme kadar büyük yerleşim yerlerinin sayısı sınırlı kalmıştır. Bu durum da meskûn mahal çatışmalarının şehir yağmalamaları dışında sınırlı sürede ve boyutta gerçekleşmesi durumunu oluşturmuştur (Ashworth, 1991, s.113-114). Bugün ise Barakat'ın (1998, s.10) deyimiyle, savaşlar siperlerde ve arazilerde değil günlük yaşamın merkezlerinde, evlerin odalarında, okullarda, pazar yerlerinde, resmi binalarda ve marketlerde gerçekleşmektedir. Bu durumun arkasında; bastırılmış etnik ve mezhepsel düşmanlıkların bir bir ortaya çıkması ve bunların savaşa dönüşme imkânı bulması, şehirlerin kozmopolitik yapısının yabancı düşmanlığı ve ırkçılık gibi sakıncalı görüşleri tetiklemesi, yasa dışı grupların silahlanma ve manevra alanı şansı bulmaları, devletin veya yerel otoritelerin kontrol kayıplarının

artması, çeşitli sosyal-ekonomik-kültürel etkilerin şiddet yoluyla dışa vurulması gibi nedenler yatmaktadır (Graham, 2011, s.16-17).

Birleşmiş Milletler verilerine göre 2018 yılı itibariyle dünya nüfusunun %55'i şehirlerde yaşamaktadır. Bu oran 1950 %30 ile gerçekleşmişken, 2050 yılında %68'e çıkması hesaplanmaktadır (BM, 2019). Dünya nüfusunun giderek kentlerde yoğunlaştığını, milyonları aşan kalabalığa sahip şehirlerin sayısının arttığını, bu doğrultuda şehirlerin fiziksel olarak genişlediğini, kırsal alanla kentlerin arasındaki mesafenin azaldığını belirtmek gerekmektedir (Joos, 2007, s.1-2). Meskûn mahal çatışmalarının arkasında da genel bir eğilim olarak diğer hemen her şeyin olduğu gibi, "savaş sahasının kentleşmesi" bulunmaktadır. Günümüzün yerleşim yerleri; düzenli savaşların genişleyen sahası, etnik çatışmalar, terörizm, sosyal eşitsizlikler, ekonomik bunalımlar, kaynak paylaşımı, çevreyle ilgili sorunlar gibi nedenlerle şiddetli çarpışmaların merkezi haline gelmektedir (Sassen, 2002, s.315-319).

Meskûn mahal çatışmalarını tanımlamadan önce kısaca savaşların değişen doğasından bahsetmek gerekmektedir. İnsanlığın kadim mücadelesi tarih boyunca çeşitli şekillerde kendini göstermiştir. Meydan savaşlarından bugünkü siber mücadeleye kadar gelen süreç üstünlük mücadelesinin bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Savaş genel bağlamında tarafların birbirine yönelttikleri organize ve devamlı şiddet hali olarak nitelenmektedir (Wright, 1942; Kekes, 2010; Levy ve Thompson, 2010; Vazquez, 2009). Savaşı çeşitli amaçları olan tarafların saha stratejileri doğrultusunda barışçıl yolların dışında başvurdukları bir çözüm yolu olarak görmek mümkündür. Bu konuda ünlü savaş stratejisti Carl von Clausewitz (2011, s. 37-38 ve 720-724) de "savaşın, siyasetin farklı araçlarla devamı" olduğunu ifade etmektedir. Geleneksel savaşlar, kimlikleri bilinen taraflar arasında belirli bir muhabere sahasında ve belli bir sürede, bilinen veya tahmin edilebilir silahlarla ve çeşitli prosedürlere bağlı olarak gerçekleşen bir durumu yansıtmaktadır. Fakat günümüze kadar gelen süreçte, söz konusu geleneksel savaş anlayışının giderek değiştiği ve devletler arası (uluslararası) savaşların nadirleştiği gözlemlenmektedir.

Uluslararası alandaki gelişmeler ve aktör sayısının artması, teknoloji alanındaki yenilikler, çok yönlü yıkıcılığı dolayısıyla geleneksel savaşların kaçınılması ve mücadelenin farklı yöntemlerle (silahlı veya silahsız) yürütülebileceğinin görülmesi, yeni tehdit türlerinin ortaya çıkması, çatışmaların devlet sınırları içerisinde daha çok gerçekleşmesi gibi nedenler ışığında yeni bir savaş anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu anlayış içerisinde psikolojik, iç, vekâlet, siber gibi farklı isimler altında ele alınan savaşlarda geleneksel savaşların saha, taraf, süre gibi öğeleri muğlaklaşırken, ilgili ekonomik, toplumsal ve siyasi algılanmalar da değişikliğe uğramıştır ve ilgili literatür bu bağlamda oluşmuştur (Holsti, 1996; Lipschutz; 2000; Yalçınkaya, 2008; Brecher, 2010; Mello, 2010; Kaldor, 2012; Çıtak, 2019). Bu bağlamda çatışmanın yerleşim yerlerinde yoğunlaşması da yeni anlayışın özelliklerinden biri haline gelmiştir.

DiMarco (2003, s.9-10), meskûn mahalde çatışan tarafların karşısına fiziksel ve insani olmak üzere iki güçlüğün çıktığını ifade etmektedir. Kaleler döneminde bugünkü şehirleşme eğilimine kadar fiziki yapı ve yerleşim yerindeki nüfus bu durumları oluşturmaktadır. Meskûn mahal genel niteliğiyle savaşanlara ek olarak üçüncü bir tarafı oluşturan dinamik bir unsur sergilemektedir. Bu unsur çatışma içerisindekilerin politikalarını, stratejilerini, taktiklerini ve davranışlarını tamamen şekillendirebilmektedir. Çatışmanın süresi, yoğunluğu, kullanılan silah ve araçlar, istihbarat gereksinimi gibi özellikler bu sahanın etkisiyle farklılaşmaktadır (Spiller, 2003, s. 446).

Meskûn mahal çatışmaları zaman zaman, işgalci bir güce ya da baskıcı bir rejime karşı yürütülen isyanın "gerilla savaşı haline gelmesini" olarak da ifade edilmiştir. Alandaki ilk yazınlardan biri olan Carlos Marighella'nın 1969 tarihli *Mini-manual of the*

Urban Gerilla isimli kitabında şehirlerde gerilla taktiği uygulamalarının ve uygulayanlarının özelliklerinden ayrıntılı şekilde bahsedilmiştir. Marighella'ya göre şehirlerin içinde asimetrik mücadele yürüten grupların amacı; sayı ve silah üstünlüğü olan bir düşmanı çeşitli taktiklerle psikolojik ve fiziksel olarak mağlup etmektir. Bu bağlamda baskın, sızma, bombalı saldırı, tuzak, sabotaj, terör saldırısı, insan kaçırma, psikolojik mücadele gibi pek çok eyleme meskûn mahal çatışmaları kapsamında başvurulmaktadır (Marighella, 1970).

Geleneksel savaşlar, her ne kadar dikey bir yönleri bulursa da, genel anlamda yatay bir karakteristik taşırlar; fakat meskûn mahal çatışmalarında kulelerden çok katlı binalara, altgeçitlerden yer altı tesislerine kadar uzanan dikey ağırlıklı bir saha mevcuttur (Peters, 1996, s. 44). Meskûn mahal taraflar açısından farklı anlamlar ifade etmektedir. Saldıran taraf için amaç; düşmanı tamamen etkisiz hale getirip psikolojik üstünlük elde etme iken, savunan taraf açısından yerleşim alanının oluşturduğu savunma avantajlarından yararlanma ve göreceli zayıflığını mücadele gücüne dönüştürme arzusunda hakimdir (DIMarco, 2012, s.16-18). Genellikle asimetrik veya güç yönünden zayıf olan taraf meskûn mahal içerisine çekilmeyi arzulayabilmektedir. Bu alandaki zorlukların her iki taraf üzerinde oluşturduğu baskı, sayıca ve teknoloji bakımından denk olmayan tarafları aynı seviyeye çekebilmektedir. Saldıran taraf ise ucu açık bir alan yerine sınırları belirli bir sahada düşmanını hapsedmeye ve dış dünya ile ilişkisini keserek etkisiz hale getirmeye yönelik bir strateji izleyebilmektedir.

Günümüzde savaşın köylere, kasabalara ve şehirlere yayılması savunan tarafın olduğu kadar saldırıyan tarafın da bilinçli bir tercihinin sonucu olabilmektedir. 20. yüzyıla beraber üstünlük elde etmeye çalışan taraf, sivil yerleşim bölgelerini doğrudan hedef almaktadır. Böylece düşmanı psikolojik olarak yıpratma, lojistik gücünü kesme, karşı toplum üzerinde korku yaratma, kentlerin kritik altyapısını yok etme, düşmanın meskûn mahale çekilmesini engelleme gibi amaçlar güdülmektedir. Bu doğrultuda özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanların İngiliz şehirlerine, Amerikalıların Japon şehirlerine yaptıkları hava saldırıları bu durumun en önemli örneklerindedir. Meskûn mahalde gerçekleşen çatışmaların; etnik ve dini kimlik sorunları, çeşitli imkânsızlıklar, siviller arasında artan şiddet eğilimi ve siyasi otorite boşluğu gibi temellerinin olduğu ifade etmek mümkündür. Bu durumlar başkaldırı, etnik çatışma ve iç savaş, terör hareketleri gibi sonuçları beraberinde getirmektedir. Bunun yanı sıra, geleneksel savaşların da yerleşim yeri boyutunun giderek arttığını ifade etmek gerekmektedir. Yerleşim alanlarının bir şiddet alanı haline gelmesi sivilleri hem doğrudan hem de hayatın idame noktalarının zarar görmesi nedeniyle dolaylı olarak etkilemektedir.

Şehirler giderek kalabalıklaşan nüfusları ve karmaşıklaşan yapılarının etkisiyle siyasi, demografik, kültürel, sosyal, ekonomik sorunların ve çatışmaların merkezi haline gelebilmektedir. Bu durum asayiş sorunlarını artırırken isyancı grupların, terör örgütlerinin, yasa dışı yapılanmaların ve suç örgütlerinin daha yoğun şekilde faaliyet göstermesi sonucunu da beraberinde getirmektedir (Rosenau, 1997, s. 374-375). Yerleşim yerlerindeki hem durgunluk hem de hareketlilik hali özellikle terörist gruplar için uygun bir yaşam sahası oluşturmaktadır. Meskûn mahalin dış tehditlere karşı güvenli bir liman oluşturması, yoğun yapılaşmanın etkisi, devlet güçlerine açık şekilde hedef olmama, elaman ve sempatizan kazanımı için uygun ortam oluşturması, ulaşım ve faaliyetlerin gizlenebilmesi gibi özellikler terör örgütlerini bu alana çekmektedir (Glaeser, 2002, s.208-214). Çatışma döneminde ise terör grupları şehrin sunduğu fiziksel avantajı ve sivilleri oluşturduğu canlı kalkını kullanmaktadırlar. Böylece şehirleri stratejilerinin bir parçası haline getirmektedirler (Luke, 2004, s.128-131).

Meskûn mahal; manevra kabiliyeti yüksek olan küçük özel birimlerin başarılı olabileceği bir çatışma sahasını oluşturmakta ve savunan-saldıran taraflar açısından sayının değil, kabiliyetin önemli olduğu bir alan yaratmaktadır. Bu bağlamda modern

ordular, meskûn mahal için özel eğitilmiş birlikler yetiştirmektedir. Örneğin Irak Savaşı sırasında Bağdat'a koalisyon güçlerin ilerleyişinde Special Forces (SF) öncülük etmiştir; çünkü bu birliklerin meskûn mahal çatışması tecrübesi bulunmaktaydı (Svendsen, 2010, s.160-162). Bu savaş sahasında klasik operasyon taktiklerinin ve çatışma stratejilerinin büyük oranda etkisiz hale geldiği görülmektedir. Düzenli orduların sahip olduğu pek çok üst düzey silah, askeri araç ve platformlar bu sahada etkisiz hale gelmektedir.

Özetle; savunan ve saldıran taraflar için farklı anlamlar taşıyan, farklı zorluklar ve avantajlar tesis edebilen meskûn mahal ve bu alandaki çatışmaların, aşağıda sayılan kimi özellikleri bulunmaktadır:¹

- Çatışma bölgesinin fiziki özelliklerin bilinmesi oldukça önemlidir. Her iki tarafın da yerleşim yerinin giriş ve çıkışları, sokak ve caddeleri, ikmal yerleri, yer altı tünelleri, önemli binaları gibi noktalarını tespit etmesi gerekmektedir. Meskûn mahal toplam alanı ve çatışma yaşanan bölgenin büyüklüğü göz önünde bulundurulmalıdır. Taraflar çatışma bölgesini genişletme veya daraltma üzerinden strateji geliştirebilmektedirler.

- Çatışma süresi ve zamanı belirsizdir. Çatışmanın bitmesi için savunan taraf saldırıyı tamamen püskürtmek, saldıran taraf ise savunan unsurları sokak sokak, ev ev temizlemek zorundadır. Ayrıca karşı tarafın ne zaman saldırıya geçeceği veya çatışan unsurların nerede karşı karşıya geleceği belirsizdir.

- Teknoloji kapasitesi kimi zaman avantaj oluşturabilirken, kimi zaman tamamen işlevsiz kalabilmektedir.

- Sokaklar ve binalar tuzaklamaya ve baskınlara açıktır. Özellikle savunan taraf, yaklaşan tehlikeye karşı hazırlık yapabilmeye imkânı bulduğunda, oldukça avantajlı konuma geçebilmektedir.

- Taraflar arasında gayrinizami harp düzeni bulunmaktadır. Yerleşim yerine giren düzenli bir ordu dahi olsa, gerilla tarzı çatışmalara uygun şekilde hareket etmek zorunda kalmaktadır. Meskûn mahalde çatışma sürdürmek, geleneksel ordular için büyük bir meydan okumadır. Açık saha stratejileri ve taktikleri meskûn mahal engelleri karşısında çoğunlukla geçersiz hale gelmektedir. Geleneksel orduların kullandığı pek çok araç ve silah etkisiz kalmaktadır. Tarafların ilerlemesi, açık sahaya göre daha zor ve yavaştır.

- Çatışmalarda psikoloji önemli bir belirleyicidir. Aynı yerleşim bölgesinde karşılıklı konumlanmış ve aralarında kimi zaman sadece bir duvar olan taraflar arasında, psikolojik bir harp de meydana gelmektedir. Psikolojik üstünlüğü elde eden taraf, bunu sahaya da yansıtabilmektedir. Propaganda, çatışmaların önemli bir unsurudur. Taraflar kendi güçleri, karşı tarafa verdikleri zarar veya sivil kayıplar konusunda bir propaganda mücadelesi içerisindedir.

- Taraflar açısından maliyet tamamen çatışmanın yoğunluğuna ve süresine bağlıdır. Meskûn mahal çatışmaları aylarca sürebilirken birliklerin, silahlarının, araçların ve lojistiğin sürekli etkin tutulması gerekmektedir.

- Dış destek/yardım, önemli bir hususu oluşturmaktadır. Savunan gücün direnişini sürdürmesi, saldıran gücün ise direnişi kırması için dışarıdan destek şarttır. Dışarıyla bağlantısını sürdürebilen taraf, üstünlük olasılığını artırmaktadır. Diğer yönden de karşı tarafa gelen desteğinin/yardıminin engellenmesi ve karşı tarafın dış dünya ile her türlü bağlantısının kesilmesi gerekmektedir.

- Eğer taraflar alana girmeden önce meskûn mahal boşaltılmamış ise; çatışma sahasında sivil unsurların bulunması çatışmanın boyutunu, süresini ve yönünü belirleyebilmektedir. Zira meskûn mahalde sivil-savaşan ayrımının yapılması oldukça güç bir iştir. Sivillerin mevcudiyeti, bu çatışmalardaki en önemli etken ve belirleyicidir. Kimi çatışmaların öncesinde veya sırasında sivillerin tahliye edilmesi söz konusu olmaktadır.

---

¹ Liste yazar tarafından hazırlanmıştır

Ne var ki çoğu zaman savunan taraf açısından sivillerin varlığı avantaj sağlamaktadır. Saha dışına çıkamayan veya çıkarılmasına izin verilmeyen siviller, meskûn mahal çatışmalarında maddi ve manevi yönden ciddi kayıplar yaşamaktadır.

- Hava operasyonları saldıran tarafa üstünlük sağlayabilmektedir; fakat bunun için nokta işaretlemelerinin yapılabilmesi gerekmektedir. Sivillerin varlığı ve düşmanın hareketlilik durumu göz önüne alınmalıdır.

- Yer değiştirme ve çatışma yoğunluğunun değişimi temel özelliklerdendir. Taraflar alan içerisinde sürekli yer değiştirebilmekte, bu durum da karşı tarafın nokta saldırıları yapmasını engellerken çatışmanın yoğunluğunun artıp azalması sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

- Meskûn mahal terör örgütlerinin, açık alana göre avantajlarından dolayı giderek daha fazla tercih ettikleri bir çatışma sahası haline gelmiştir. Açık alanda devlet unsurlarına karşı çok şansları olmayan örgütler, sivilleri kalkan olarak kullanabilecekleri ve organize orduları etkisiz bırakabilecek yerleşim yerlerinde faaliyet göstermekte ve çatışmaya girmektedirler. Ayrıca sivil kayıpları ön plana çıkararak devlet aleyhinde kara propaganda faaliyetini yürütebilmektedirler.

- İstihbarat, tarafların elindeki en önemli silahlardandır. Meskûn mahali en iyi tanıyan, sivil-savaşan ayrımını yapabilen ve hedefe ilişkin nicel ve nitel bilgiye ulaşabilen taraf, avantajlı duruma geçebilmektedir. Çatışma bölgesinde "duvarların arkasının görülmesinde" istihbarat faaliyetlerinin rolü ortaya çıkmaktadır. Ayrıca önceki benzer çatışmalar, strateji ve taktiklerin belirlenmesinde incelenmesi ve ders çıkarılması gereken örneklerdir. Meskûn mahal deneyimi olan özel birlikler sahaya öncelikle sürülmelidir.

- Saldıran taraf açısından meskûn mahalın izole edilmesi ve hiçbir açık bırakılmadan kuşatılması gereklidir. Savunan taraf için ise tamamen çevrelenmemek için hareketli olma, dışarı ile ilişki kurma ve kuşatmada çatlaklar oluşturma temel ilkelerdendir.

Meskûn mahal çatışmaları için yukarıdaki listede de görüldüğü üzere, her ne kadar kimi genel geçer özellikler çizilse de; her yerleşim yerinin diğerlerinden ayrırcı özgü özellikleri bulunmaktadır. Her kentsel alan; biçim, yapı ve konum, büyüklük, ekonomi, toplum, kültür, politika vb. gibi konularda benzersiz özelliklere sahip olabilmektedir. Bu farklılıklar meskûn mahalde yaşanan çatışmalarda savunan ve saldıran açısından dikkate alınması gereken bir noktayı oluşturmaktadır (Ashworth, 1991, s.196-200).

1.2. İstihbarat

İstihbarat esasında hem bir faaliyeti, hem süreci, hem de bir ürünü ifade etmektedir. Giderek ciddi bir akademik çalışma alanı haline de gelen istihbarat; bilgi, belirsizlik, güç, güvenlik, risk ve bilgi yönetimi bağlamında tanımlanmaktadır (Grill, 2010, s. 45-47). Özellikle karar alıcı merciler için belirsizliklerin kaldırılmasında ve ulusal güvenlik önlemlerinin alınmasında kolaylaştırıcı bir kurumsal çalışma olarak görülmektedir (Johnson, 2010, s.5-6). İstihbaratın casusluk faaliyetleriyle başlayan köklü bir tarihi bulunmaktadır. İnsanların ve daha sonrasında siyasi varlıkların çevrelerini ve diğerlerini öğrenme merakı istihbaratın ontolojik kökenini oluşturmaktadır. Bu merak uğruna çeşitli yöntem ve teknikler kullanılarak elde edilen ham verilerin işlenmesi süreci ve sonrasında ortaya çıkan ürün istihbaratın geleneksel tanımını ortaya çıkarmaktadır (Lerner ve Lerner, 2004, s.117; Treverton, 2004, s.77). Öğrenme güdüsü ve güvenlik ihtiyacı, istihbarat çalışmalarının temelini oluşturmaktadır. İstihbaratı; ilk insanların doğa olaylarını çözmeye arayışından günümüzde ulusal çıkarlar arayışında komşu

devletlerde gizli operasyon gerçekleştiren ulusal istihbarat örgütlerine kadar geniş çerçevede incelemek mümkündür (Çıtak, 2017, s.57-64).

Ulusal güvenliğin sağlanmasındaki işlevi ve önemi istihbaratın ön plana çıkan boyutu olarak belirlemektedir. Günümüzün ulusal güvenlik anlayışı; bireyin, toplumun ve devletin her türlü iç ve dış tehdide karşı korunması temelinde şekillenmektedir. İstihbarat faaliyetleri ise bu güvenlik çemberinin oluşturulabilmesi için başvurulan en önemli araçlardandır. Toplama, analiz, istihbarata/casusluğa karşı koyma, eşgüdüm, diplomasi, yarı resmi görüşme ve uzlaş, gerektiğinde sınırlı operasyon gerçekleştirme, psikolojik mücadele gibi faaliyetlerle istihbarat örgütleri ve faaliyetleri anlam kazanmaktadır.

İstihbarat faaliyetleri günümüzde, geleneksel işlevlerinin yanı sıra çağın gereklerine göre şekillenmektedir. İstihbarat; ulusal güvenlik, asayiş, terörle mücadele ve istihbarata karşı koyma gibi son derece hayati görevlerde sorumluluk üstlenmektedir. Hem saldırı hem de savunma bağlamında askeri, siyasi, iktisadi, toplumsal, kültürel, teknoloji gibi alanlarda istihbarat faaliyetleri etkin olarak yürütülmektedir (Cronin, 2006; Johnson, 2007; Özdağ, 2011). Terör örgütlerinin bilişim altyapısının incelenmesinden veri madenciliğine, suç analizinden kritik altyapıların güvenliğinin sağlanmasına kadar geniş bir yelpazede faaliyeti içermektedir (Chen ve Yang, 2008). İstihbaratı sadece bilgi veya gerekli bilgilerin üretimi süreci olarak değil, yüklenen bir takım misyonların gerçekleştirildiği uzmanlık işlemleri olarak da görmek mümkündür (Johnson, 2010, s. 6-7). İstihbarat döngüsü (çarkı); planlama ve ihtiyaç belirlemesi, toplama, işleme, analiz ve dağıtım gibi temel aşamalar bağlamında ortaya çıkan ürün temelli veya söz konusu süreci öne çıkaran bir anlayışla kendini göstermektedir (Davies, Gutafson ve Rigden, 2013, s. 59-61; Herman, 1996, s. 100-113). İstihbarat ürünü veya faaliyetleri bu bağlamda, bir beyin ve fizik çalışmasının sonucudur. İstihbarat günümüzde giderek ulusal bazda yapılan özel bir faaliyetin ötesinde, uluslararası bir paylaşım ve işbirliği alanını da oluşturmaktadır. Yeni dönemdeki tehditlerin niteliği ve ortak savunma gerekliliği devletleri ikili veya çoklu istihbarat işbirliğine yöneltmektedir (Clift, 2010, s. 213-216).

İstihbarat faaliyetleriyle ilgili vurgulanması gereken en önemli noktalardan biri; faaliyetlerin her zaman, herkese karşı ve her konuda yapılması gerekliliğidir. İstihbarat devletlerin tehditlere karşı korunuyor olmasını, savaşlarda üstünlük elde etmesini veya savaşlardan kaçınabilmelerini sağlayan bir hizmet olarak görülmektedir. Bu bağlamda istihbarat; taktik, operasyonel ve stratejik boyutuyla her türden mevcut ve olası tehlikeye karşı planlama, önlem alma ve karşı koyma süreçlerini desteklemektedir (Kent, 1965; Greenberg, 2007, s. 171-175; Seren, 2017, s.271-274). İstihbarat hem savaş hem de barış zamanlarında karar alıcılar için gerekli altyapıyı hazırlayan bir rol üstlenmektedir. Her ne kadar istihbarat genel anlamıyla savaş sahasında giderek çeşitlenen tehditlere karşı nasıl düşünüleceğinin ve karşı konulacağına ana hatlarını oluştursa da hem geleneksel olmayan savaş sahalarında hem de savaş dışı mücadelede tartışılmaz bir güç olarak belirlemektedir (Inge, 1994; Kahn, 2001; Herman; 2001).

2. Meskûn Mahal Çatışmaları ve İstihbarat İlişkisi Bakımından Irak Savaşı Örneği

2.1. Meskûn Mahal Çatışmaları ve İstihbarat

İstihbarat faaliyetleri, meskûn mahal çatışmalarının önemli bir parçasıdır. Hem savunan hem de saldıran taraflar açısından en önemli silahlardan biri istihbarat gücü olarak görülmektedir. Tarafların diğerinin niteliksel ve niceliksel bilgisini ve de kent alanının fiziksel ve demografik özelliklerini bilmeleri elzemdir. Ayrıca düşmanın strateji ve taktiklerinin öğrenilmesi, sivil-savaşan ayrımının belirlenmesi, hava araçları için işaretleme yapılması, casusluk ve karşı casusluk faaliyetlerinin yürütülmesi, propaganda ve propagandaya karşı koyma çalışmalarının gerçekleştirilmesi, psikolojik mücadelenin

yürütülmesi gibi faaliyetler bu çatışmalarda üstünlüğün elde edilmesi için gereklidir. Meskûn mahal, istihbaratta insan temelli ve teknik toplama faaliyetlerinin eş zamanlı yapılması gerekli bir çatışma alanı özelliği taşımaktadır. Ayrıca askerlerin geçiş yapmadığı bazı noktalara habercilerin girebilmeleri veya özel kaynaklarından bilgi alabilmeleri nedeniyle açık kaynaklardan veri toplama da gerekmektedir.

Sun Tzu (2008) savaşın kurallarını ifade ederken; düşmanın niteliği ve niceliği, arazi ve hava durumu gibi konuların yanı sıra şehirlerin kapı muhafızlarından savunmayı yöneten komutana, içerideki kaynaklardan savunmanın zayıf noktalarına kadar geniş çerçevede bilgi elde edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Yerleşim yerlerinde haritalandırmadan hedef belirlemeye, toplamadan analize, düşmanın hamlelerinin tahmininden zarar tespitinin yapılmasına kadar uzanan ihtiyaçlar zinciri, istihbarat faaliyetlerinin de yönünü çizmektedir (Peters, 1996, s.49).

Taraflar için bilinmesi gerekli olan önceliklerden biri meskûn mahalın fiziksel ve demografik özelliğidir. Kentin yüksek ve alçak yerlerinin, gizli geçitlerinin, ana caddelerinin, terk edilmiş alanlarının, kontrol noktalarının, sokaklarının yapısının, kestirmelerin, depolarının, altyapı şebekelerinin bilinmesi oldukça önemlidir (Marighella, 1970). Her ne kadar meskûn mahal sınırları belirli bir alanı ifade etse de baskın saldırıların yaşanabildiği bir sahadır. Bu bağlamda meskûn mahalde kaçış ve destek getirme yolları, düşmanı çevreleme stratejileri, baskın için uygun yerin ve zamanın seçilebilmesi, ağır silahların kullanabilme durumunun ortaya konulması tamamen istihbari bilgi ile gerçekleşebilmektedir.

Meskûn mahaldeki en önemli konulardan birini de kontrol oluşturmaktadır. Güvenli alanlarının oluşturulması, kritik noktalara duvarların ve barikatların çekilmesi, takip faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi, hedeflerin belirlenmesi, biyometrik izlemenin gerçekleştirilmesi, veri madenciliğinin yapılması bu bağlamda oldukça önemlidir (Graham, 2011, s. 27). Bu faaliyetlerin hepsinde istihbarat çalışmalarından destek alınmaktadır. Kavramsal bölümde de bahsedildiği üzere, istihbarat süreci planlama ve ihtiyaç belirleme, toplama, işleme, analiz ve dağıtım gibi aşamaları içermektedir. Meskûn mahalde ihtiyaçlar yüksek oranda bellidir. Karşı tarafın sayısından sivillerin yoğunlaştığı yer bilgisine kadar başlıklandırılan ihtiyaçlar bağlamında planlama gerçekleşmektedir. Bu sahada veri ve bilgi toplama ise yoğun bir çabayı gerektirmektedir. İnsan temelli toplama faaliyetleri ön plana çıkarken, teknik toplama önemli bir gücü oluşturmakta ve olabildiğince açık kaynaklardan da yararlanılmaktadır. Meskûn mahalın kapalı ve dinamik yapısı; toplanılan her türlü ham veri ve bilginin teyit, tasnif ve kıymetlendirme aşamalarının daha detaylı şekilde ele alınmasını gerektirmektedir. Analizin yapılması, istihbarat üretimi ve dağıtım ise üst düzeyde gizlilik, hız ve doğruluk isteyen süreçleri içermektedir. Meskûn mahale ilişkin elde edilen istihbaratın, hem sahadaki hem de dışarıdan destek veren kuvvetlere eş zamanlı olarak iletilmesi ve bu aşamada eşgüdümün sağlanması sürecin başarılı olmasının anahtarıdır.

Meskûn mahaldeki askerler, geleneksel sahalardakilere kıyasla daha fazla bilgiye ihtiyaç duymaktadırlar. Düşmanla yüz yüze mücadele eden özel birliklerdeki askerler için iletişim kalitesi oldukça önemlidir. Üst kademedeki alt kademeye ya da tam tersi olarak komuta ve kontrol için bilgi akışı zaruri bir ihtiyacı oluşturmaktadır. Meskûn mahal anlık gelişmelere açık olduğundan esneklik ve ortak hareket edebilme becerisi en üst derecede gereklilik arz eder (Peters, 1996, s.47-48). İstihbarat ve karşı istihbarat faaliyetleri, bu bağlamda düşmanın haberleşmesinin sekteye uğratılması, iletişimine sızılması, sinyallerin yakalanması, yemleme faaliyetleriyle yanlış yönlendirilmesi, öz haberleşme sistemlerinin korunması, ulaşan haberlerin teyidinin sağlanması gibi konularda faydalı olmaktadır. Ayrıca havadan ya da karadan yapılacak bombardıman operasyonlarının hedef noktalarının işaretlenmesi ve düşman unsurlarıyla sivillerin konumlarının belirlenip gerekli yerlere iletilmesi, istihbarat çalışmalarıyla mümkün hale gelmektedir.

Meskûn mahalde istihbarat faaliyetleri genel bir özetle; yerleşim yerinin fiziksel yapısına, nüfus özelliğine ve düşman tarafa yönelik yürütülmektedir. Yerleşim yerinin büyüklüğü, alanın giriş çıkış noktaları, çevredeki diğer yerleşim yerleriyle olan mesafesi ve bağlantı yolları, çıkmaz sokakları ve ana caddeleri, kentleşme durumu, kritik yapıları (yönetim ve kolluk binaları, hastane, baraj, banka, depo, var ise yabancı misyon binaları vb.), nüfusunun niceliksel durumu, etnik ve mezhepsel dağılım, nüfustaki ekonomik ve kültürel seviye, yerleşik nüfusun taraflara yönelik sempati durumu ve yardım potansiyeli, düşmanın kontrol noktaları, içerideki savaşçı sayısı, dışarıdan gelebilecek takviye miktarı ve takviyenin ulaşım süresi, bombardıman desteği, gıda ve silah lojistiği, istihbarat gücü gibi başlıklar bu çatışmaların içerisinde var olmaktadır.

2.2. Irak Savaşı Örneği

11 Eylül 2001 tarihinde El Kaide tarafından New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'ne ve Washington'daki Pentagon'a düzenlenen saldırıların arkasından ABD'nin "teröre karşı savaş" doktrini kapsamında Afganistan ve Irak'a düzenlenen askeri operasyonlar; uluslararası politikalar, ulusal güvenlik anlayışı ve savaş mantığı üzerinde derin etkiler yaratmıştır. Irak Savaşı özelinde ele alındığında savaşın öncesi, esnası ve sonrasında ortaya çıkan gelişmeler ve savaşın yürütülüş şekli hem bölgesel hem de uluslararası alanda ciddi tartışmalara ve yeni yaklaşımlara yol açmıştır. Mart 2003'te başlayan savaşta ABD ve İngiltere öncülüğünde oluşturulan koalisyonun güçleri önce Saddam Hüseyin yönetimine bağlı düzenli birlikleri yenmiş, arkasından da şehir savaşlarında üstünlük sağlamıştır. 2011 yılında son yabancı askerlerin ülkenin çekilmesi ve yönetimin tamamen Irak hükümetine bırakılmasıyla savaşın sona erdiği duyurulmuştur. (Miller, 2003, s. 28-59; Rogers, 2006, s. 1-24; Ritchie ve Rogers, 2007, s. 69-124).

Irak'a girmeleriyle birlikte koalisyon güçleri düzensiz, karmaşık, gerilla tipi bir karşı koyuşla karşılaştılar. Şehirleri sokak sokak ele geçirmeleri gereken kara güçleri, hem sivilin mağdur olduğu hem de siyasi karşıtlığın hızla yükseldiği bir durumun önünü açmış oldular (Graham, 2004, s.5). Ayrıca "teröre karşı savaş", "şer eksenli", "terörist şebekesi" gibi söylemlerle beraber George W. Bush'un liderlik ettiği dönemin Amerikan düşüncesi; terör üreten "şeytanların" saklandığı şehirlerin, uygar dünyanın zarar görmemesi için temizlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Irak müdahalesi söylem aracılığıyla, medeni değerlere karşı yükselen tehdidin bulunduğu her yerde yok edilmesi bağlamında özellikle Amerikan yöneticiler tarafından bir zorunluluk olarak meşrulaştırılmıştır (Oddo, 2011, s.293-297; Stramer, 2010, s. 37-41).

Irak Savaşı, saldıran güçler tarafından bir savaştan daha çok terörizmle mücadele olarak görülmüştür. Zira Irak ordusu ile savaş haftalar içerisinde nihayete ermiş ve yerleşim yerlerinin kontrolü için mücadele başlamıştır. Irak ordusunun yenilmesi ve Saddam rejiminin devrilmesi sonrasında tüm Irak halkının bu durumu kabul etmesi beklenilmiş, silahlı mücadelesini sürdürenler ise "asi gruplar" olarak nitelendirilmiştir. Hatta Bağdat ve Felluce gibi kentlerde operasyonlar devam ederken genel algı, buradaki başarının ABD'nin herhangi bir şehrindeki teröristleri etkisiz hale getirmek veya ulusal güvenliğine yönelik doğrudan bir tehdidin engellenmesi ile eş tutulmuştur (Graham, 2011, s. 22-25). Irak Savaşı başladığında çatışmaların yerleşim yerlerine yayılacağı hesaplanan bir durum olmuştur. Zira 1990'lı yıllar meskûn mahal çatışmalarının yoğun şekilde yaşandığı bir dönem olarak tecrübe edilmiş ve Irak'ta da Bağdat, Musul, Basra, Erbil, Kerkük ve Felluce gibi büyük ve kalabalık şehirlerin bulunması bu hesabın yapılmasında etkili olmuştur. Dönemin Irak Cumhurbaşkanı Saddam Hüseyin'in saldırılar öncesinde ABD ve İngiltere'ye verdiği "teslim olmak yerine ev ev, sokak sokak savaşılacağı" mesajı da meskûn mahal çatışmalarının habercisi olmuştur (CNN,

12.08.2002). Nitekim Basra, Felluce ve Bağdat gibi yerleşim yerleri; savaş başlamadan önce hem kara hem de hava savunmasına yönelik güçlendirilmiş, içeride savunma hatları oluşturulmuş ve ilk kara saldırılarının gerçekleşebileceği bölgelere özel kuvvetler yığılmıştı. Böylece Bağdat, Basra, Ramadi, Samarra, Tikrit, Felluce ve Necef gibi merkezler uzun yıllar meskûn mahal çatışmalarına sahne olmuştur.

Beyaz Saray'dan yapılan açıklamada "Irak'ı Özgürleştirme Operasyonu" ismi verilen savaşta 49 devletten oluşan bir koalisyonun yürüteceği ve bu sayının giderek artacağı ifade edilmiştir (Beyaz Saray, 2003). Üç hafta içerisinde Bağdat'a girilmesi ve Saddam rejiminin devrilmesi sonrasında Bağdat 32 devletin kontrolüne geçmiştir. Fakat koalisyonun ortaklarından pek çoğunun küçük birlikleri bulunmaktaydı ve bunlar da meskûn mahal saldırıları ve iç toplumun tepkileriyle kısa süre içerisinde geri çekilmişlerdir (Rogers, 2006, s. 178). 2011 yılına kadar meskûn mahaldeki mücadele ABD ve İngiltere öncülüğündeki birkaç devletin sorumluluğunda yürütülmüştür.

Irak Savaşı boyunca Koalisyon Güçleri'nin rutini, şehirlerin ağır şekilde bombalanması şeklinde gerçekleşmiştir. Savaşın ilk bir yılında ölen neredeyse 100.000 kişinin büyük çoğunluğu hava saldırıları veya karadan bombalama sonucunda hayatını kaybetmiştir (Roberts vd., 2004, s. 1857-1858). Şehir bombalarındaki amaç kara operasyonu öncesinde birliklerin önünü açma, savunma hatlarını dağıtma, karşı tarafın paniklemesini sağlama, psikolojik üstünlük elde etmek ve önemli binaların yok edilmesi üzerinden belirlenmiştir. Bağdat'ın ve Felluce'nin ağır şekilde bombalanması bu bağlamda değerlendirilebilmektedir. Bu yerleşim yerlerindeki tankların ve asker yığınağının dağıtılması ve koalisyon askerlerinin ele geçiremedikleri şehrin diğer bölümlerinin teslimine zorlanması için topçu ateşi ve hava bombardımanı kullanılmıştır. Şüphesiz ki bombalanacak noktalara ilişkin anlık veri akışı ve işaretlemeler için teknik ve insan temelli istihbarat ciddi önem arz etmiştir.

Koalisyon güçleri savaş öncesi söylemlerle uyuşacak şekilde "teröristlerin yuvalarına girme", "korkunun üretildiği şehirleri ele geçirme", "tehdidi evinde temizleme" gibi düşünce altyapısıyla yerleşim yerlerini kontrol etmeye çalışmışlardır. Zamanın teknolojisinin tüm olanaklarını kullanan işgal kuvvetleri, suçlu arayışı ile sivil yerleşimlere girmeye başlamışlardır (Graham, 2006, s. 283). Koalisyon güçleri Irak'taki yerleşim yerlerinin kimi bölümlerine rahatlıkla girip yerel halkın sempatisiyle karşılanmalarına rağmen; kimi bölümleri ele geçirmeleri için hava ve topçu desteği almaları, patlatılmış olan köprüleri onarmaları, Irak birlikleri yeniden toplanmadan hızlı müdahale ile ilerlemeleri, Irak hava kuvvetlerinin etkisiz hale getirilmesi için havaalanlarının yerle bir edilmesi, patlayıcı tuzakların imha edilmesi gerekmiştir (Graham, 2006, s.278-279; Tucker-Jones, 2014, s.40-58). Irak ordusunun savaşta yenilmesinin ardından koalisyon güçleriyle mücadele edenler isyancı ve asi, hatta terörist olarak görülmüş; bu bağlamda meskûn mahal çatışmalarında şehir direnişçilerine Afganistan'da elde edilen ve diğer taraftan İsrail'in bir süredir uyguladığı taktiklerle cevap verilmiş, ağır hapisane koşulları uygulanmış ve teknik takip kapsamında sürekli gözetim politikası işe koşulmuştur (Graham, 2011, s. XXIII).

Irak'taki meskûn mahal savunma durumu koalisyon güçlerinin sorunlarından birini oluşturmuştur. Her ne kadar düzenli Irak birlikleri kısa sürede dağılmış ve şehirler bir bir düşmüş olsa da içerideki çatışma yıllarca sürmüş ve ABD başta olmak üzere koalisyon üyeleri asker kaybetmeye devam etmiştir. Buradaki en önemli unsurlardan birini Irak dışından gelen direnişçiler oluşturmuştur. Özellikle El Kaide bağlantılı grupların başlattıkları meskûn mahal çatışmaları, son derece etkili olmuştur; zira hâlihazırda zor şartlarda savaşmayı bilen ve Afganistan Savaşı sırasında meskûn mahalde tecrübe edinen Ebu Musab ez-Zerkavi gibi kişilerin örgütlediği direniş karşısında düzenli ordular ciddi sıkıntılar yaşamıştır. Bu nedenle hem Irak'a girmeye çalışan yabancı

savaşçıların takibi ve önlenmesi, hem de meskûn mahaldeki direnişçiler arasında ne kadar Iraklı olmayan kişinin olduğu tespiti istihbaratın önemli bir görevi haline gelmiştir.

Irak'taki koalisyon birlikleri sıcak çatışmaların yanı sıra yoğun bir istihbarat ağı da kurmak ve bu bağlamda faaliyet göstermek zorunda kalmışlardır. Örneğin İngiliz birlikleri tarafından kontrol altına alınmasında SAS'ın (Special Air Service) şehir içine yayılarak yürüttüğü istihbarat faaliyetleri, Basra'nın ele geçirilmesinde oldukça faydalı olmuştur (Svendson, 2010, s. 162). Irak'ın şehirleri uydu görüntüleri üzerinden haritalandırılan veya gps destekli füzelerle ele geçirilebilecek yerler olmanın çok ötesinde bir nitelik göstermiştir. Bu mahallerin kendilerine özgü sosyolojik, kültürel, demografik, iktisadi, fiziksel yönleri olan alanlar olduğu gerçeği savaşın ilk günleriyle beraber ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda yerleşim yerlerinin; etnik ve mezhepsel durumu, doğal ve fiziki yapısı, yönetime bağlılık durumu, kritik altyapısının kalitesi, ulaşım ve ikmal yolları gibi özelliklerinin öğrenilmesi ve birliklerin bu kapsamda eğitilmesi gibi ihtiyaçlarının karşılanması yönelik politikalar ortaya konulmuştur. Bu bağlamda insan temelli toplama faaliyetleri yoğun bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Diğer taraftan ABD'nin Deniz Piyadeleri (Marine Corps) gücü de önceki tecrübeleri bağlamında meskûn mahalde çatışma ve istihbarat faaliyetleri için özel olarak görevlendirilmişlerdir. Bu birliklerin cephenin ileri hatlarında gerçekleştirdikleri operasyonlar ve sokak çatışmalarında öncülük yapmaları oldukça faydalı olmuştur (Reynolds, 2007: 41-130).

Irak Savaşı sırasında özel askeri şirketlerden de yoğun hizmet alındığı bilinmektedir. "Paralı askerleri" bünyesinde bulunduran özel askeri şirketler; doğrudan operasyon gerçekleştirme, planlama, veri toplama, konvoylara eşlik etme, eğitim verme, koruma ve kontrol, arama ve tutuklama, dil ve sistem eğitimi gibi askeri danışmanlık, güvenlik ve lojistik kapsamında hizmetler vermişlerdir (Becker vd., 2007, s. 2; Lovewine, 2014, s. 17-21). Bu şirketler ABD ordusuna hem stratejik hem taktik istihbarat sağlayarak teknik ve insani toplama, yorumlama, analiz etme gibi konularda görev üstlenmişlerdir (Shorrock, 2008).

Irak Savaşı sırasında koalisyon güçlerinin en büyük sorunlarından ikisini de yerel halk ile anlaşmada sorun yaratan dil ve coğrafi bilgisizlik oluşturmuştur. Bu durum yerleşim yerlerinde uyum sıkıntılarına ve sivil-savaşan ayrımının yapılamaması sorununa yol açmıştır. Ayrıca şehirlerin üç boyutlu yapısının çözülmesi ve tehlikelerin bertaraf edilmesi için yapılan yoğun denetim ve bombardıman, başkaldırı hareketinin büyümesine ve meskûn mahal çatışmasının uzamasına neden olmuştur (Graham, 2011, s.29-30). Koalisyon güçleri bilmedikleri coğrafya ve kültür içerisinde ilerleyebilmek için yerli güçleri kullanma yolunu seçmişlerdir. Irak Ulusal Kongresi ve Irak Ulusal Mutabakatı gibi muhalif gruplar, Kürdistan Demokratik Partisi ve Kürdistan Yurtseverler Birliği gibi Irak'ın kuzeyindeki Kürt oluşumlar ve ayrıca yine bölgedeki Şii güçler, bu bağlamda Irak içerisinde ilerlemenin sürdürülebilmesi için işbirliği grupları olarak düşünülmüştür (Tucker-Jones, 2014, s. 15-16). Bu tür yerel güçlerden, belirli ölçüde askeri operasyonlarda ve istihbarat sağlamada yararlanılmıştır. Özellikle coğrafi ve etnik bilgilerin toplanılması için ciddi şekilde ihtiyaç duyulan insan istihbaratı açığı böylece büyük ölçüde kapatılmıştır.

Koalisyon güçlerinin meskûn mahalde karşılaştıkları meydan okumalardan birini de devriye görevleri oluşturmuştur. Ele geçirilen şehirlerde asayiş ve kontrol amacıyla var olan gezici birliklere ve noktalara yönelik tuzaklar veya uzaktan kumandalı patlayıcılarla saldırılar pek çok askerin ölümü veya yaralanmasıyla sonuçlanmıştır. Bu bağlamda yerleşim yerine girmekten ziyade, asıl zorluğu oluşturan hususun buralarda tam bir kontrol sağlanması olduğu kısa sürede ortaya çıkmıştır (Rogers, 2006, s.175-178). Ani saldırılara uğrayan asayiş ve kontrolde görevli asker sayısının giderek artması, devriye sayısının ve süresinin azalması sonucunu doğurmuştur. Bu durum, koalisyon güçlerinin sokaklardaki hâkimiyetini azaltırken istihbarat akışını da daha zor bir hale sokmuştur.

Koalisyon güçlerinin sahaya yoğun olarak inemediği ve insan istihbaratı faaliyetini yerelde işbirliği yaptığı gruplara ve eğitilen Iraklı güçlerden oluşan kolluğa bıraktığı bir dönem yaşanmıştır. Bu süreçte taktik ve operasyonel istihbarat zaafının ortaya çıktığı gözlemlenmiştir.

Irak'taki meskûn mahal çatışmalarında koalisyon güçleri, ciddi bir psikolojik harekât ve propaganda faaliyetleri de yürütmüştür. Örneğin uçaklardan yerleşim yerlerinin üzerine üzerlerinde direnişin en ağır şekilde cezalandırılacağı minvalinde yazılar bulunan yüzbinlerce broşür bırakmışlardır (Tucker-Jones, 2014, s.18). Ayrıca ele geçirilen yerlerde tam kontrolün sağlanması ve direnişin bulunduğu mahallerde savaşımların moralinin bozulması ve içerideki sivillerin direnişçilere desteklerinin azalması için sürekli bir propaganda faaliyeti yürütülmüştür. Bu propaganda gerek geleneksel basın aracılığıyla gerek bizzat koalisyon askerleri tarafından ve gerekse de işbirliği yapılan gruplar tarafından gerçekleştirilmiştir.

Irak şehirlerindeki istihbarat faaliyetlerinin yoğunlaştığı diğer konu ise, savaşın da temel sebebini oluşturan kitle imha silahlarının (Miller, 2003, s. 38-39; Ritchie ve Rogers, 2006, s.22; Shiner ve Williams, 2008) araştırılması olmuştur. Hem gerilla savaş tipini yürüten grupların bu tür silahları kullanmasını engelleme hem de dünyaya savaşın haklı nedenini sunma adına koalisyon güçleri gerek teknik takip ve izleme, gerekse de casusluk faaliyetleri ile biyolojik ve kimyasal silahların peşine düşmüşlerdir (Pillar, 2006, s.15-27; Yaphe vd., 2003, s. 1-21). Fakat savaş öncesi alınan istihbaratın aksine, savaş sırasında herhangi bir kitle imha silahının varlığına erişilememiştir (Bojang, 2016, s.3-8). Savaşın başlangıcının üzerinden zaman geçtikçe henüz kitle imha silahı bulunamaması ABD üzerine baskı yarattığı için meskûn mahal operasyonları ve istihbaratı faaliyetleri zaman zaman daha da yoğunlaşmış ve bu durum da riski beraberinde getirmiştir. Kasaba ve şehirlerde şüpheli görünen veya ihbara konu olan her binanın kitle imha silahı bulma umuduyla araştırılması büyük bir iş yükünü oluşturmuştur.

Irak Savaşı boyunca koalisyon güçleri şehirlerin çevresinde güvenlik koridoru oluşturarak alan sınırlaması yapmışlardır. Böylece içerideki grupların soyutlanması durumu ortaya çıktığından, giriş çıkışlar kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Özellikle içerideki direnişe destek kuvvetlerinin ve malzemenin akışı önlenirken yerel halk da sorgulanarak bilgi elde edilmeye çalışılmıştır. Hangi yerleşim yerinde hangi grubun direniş gösterdiği ve sayının ne olduğu gibi hayati bilgilere bu şekilde ulaşılacak istenmiştir (Howcroft, 2014). Iraktaki istihbarat görevlileri piyadelerle hareket ederek çatışmaların ortasında hem mevcut durumu belirlemek hem de tahminlerde bulunarak analiz yapmak durumunda kalmışlardır. Bağdat veya Basra gibi milyonların yaşadığı şehirlerde hangi evlerin aranması gerektiğinin belirlenmesi bile, mücadelenin çok ciddi bir boyutunu oluşturmuştur (Eide ve Gibler, 2018, s. 16-20).

Irak'a yapılan ortak müdahale üç hafta gibi kısa bir sürede korkutucu görünen Irak ordusunu dağıtmıştır; fakat Irak'taki silah sesleri uzun yıllar devam etmiştir. Böylece koalisyon güçlerinin ülkedeki varlığı hem Irak halkından hem de uluslararası kamuoyundan tepki alacak ölçüde uzamıştır. Bu durumun sebebi meskûn mahal çatışmasının devam etmesidir. Meskûn mahal çatışmalarında dünya en güçlü ordularının zaaf yaşamalarındaki en önemli etkenlerden biri de şüphesiz istihbarat faaliyetlerinin oldukça zor gerçekleşmesi olmuştur.

Sonuç

İnsanlar giderek artan şekilde büyük yerleşim yerlerinde toplanmakta ve bir kent sakini haline gelmektedir. Geçmiş zamanlarda farklı bölgelerde yaşanan siyasi, ekonomik, kültürel, toplumsal pek çok gelişme ve yoğunlaşmayla birlikte yerleşim yerlerinde gerçekleşmeye devam etmektedir. Şüphesiz ki şehirleşme/kentleşme sürecinden

mücadele ve çatışma durumlarının da etkilenmemesi beklenilemez. Yerleşim yerleri, silahlı çatışmanın alışıldık bir sahnesi haline gelmiştir. Devletler arası savaşın cephe gerisine daha çok sıçraması, kimlik, mezhep veya din üzerinden çıkan iç savaşların artması ve terör örgütlerinin arazi yerine şehirleri tercih etmeleri nedeniyle meskûn mahal bir savaş sahası olarak belirmektedir.

Meskûn mahal taraflar açısından bilinmezliklerle ve sürprizlerle doludur. Savunmada olan taraf eğer alanda uzun süre geçirme imkânı bulmuş ise bir nebze de olsa avantajlı görünürken; saldıran için ciddi bir meydan okuma mevcuttur. Meskûn mahalın fiziksel yapısı, sivil yerleşim durumu ve düşmanın özellikleri bu sahadaki çatışmaların boyutlarını oluşturmaktadır. Meskûn mahal açık bir savaş alanı değildir ve sivillerin günlük hayatları için oluşturulmuş üç boyutlu bir yerleşim yeridir. Bu nedenle askerler ve savaş araçları bu alanda bir nevi "kültür şoku" yaşamaktadır. Çatışmalar devam ederken meskûn mahal içerisinde sivillerin varlığı mücadeleyi bambaşka bir boyuta taşımaktadır; zira geleneksel savaş sahasında kendinden olmayan herkes tehdit veya hedef olarak görülebilmektedir. Fakat sivillerin zarar görmesi, operasyonun başarısının ve meşruluğun sorgulanması sonucunu doğurmaktadır. Meskûn mahalde hissedilen ama tam olarak yeri kestirilemeyen düşmanla mücadele etmek zorunludur. Düşman sürekli hareket edebilmekte, çeşitli yollarla meskûn mahale girip çıkmakta ve sayısını arttırabilmekte, terk edilmiş binaları veya kanalizasyon ağlarını tuzak kurmak için kullanabilmekte, geçiş güzergâhlarına mayınlar veya el yapımı patlayıcılar yerleştirebilmektedir. Fiziki özellikleri değişen binaların, birbirini kesen sokakların, bazen çatışmalar nedeniyle oluşan enkazların, korku içindeki siviller görüş alanı kapattığı ve manevra alanını daralttığı bu sahada çatışma yürütmek oldukça zor bir durumdur.

Köylerde, kasabalarda veya şehirlerde postal ve silah sesi günümüze ait olan bir özellik değildir. Meskûn mahal yerleşik hayata geçmiş insanlık tarihinin her döneminde mevcut olmuştur. Fakat günümüzde hem şehirleşme hareketi hem de bu alandaki meydana gelen çatışmalar artma ve yoğunlaşma içerisindedir. 2003 yılında koalisyon güçleri tarafından Irak'a yönelik yürütülen savaş; modern dönemin en şiddetli meskûn mahal çatışmalarının gözlemlendiği bir süreci ortaya çıkarmıştır. Irak'ın düzenli ordusunun yenilmesinin ardından çatışmalar Bağdat gibi milyonluk nüfusa sahip şehirlerden kasabalara kadar yayılmıştır. 2003-2011 yılları arasında süren bu savaş esnasında asimetric savaşın en önemli örneklerinden biri gözlemlenmiştir. Koalisyon güçlerinin meskûn mahalleri ele geçirme ve kontrol etme yönündeki girişimleri sert bir direnişle karşılaşmış ve içlerinde yüzbinlerce sivilin yaşadığı şehirlerde uzun süreli çatışmalar devam etmiştir.

İstihbaratın savaş alanında yüklendiği en ciddi görev belirsizlik perdesini kaldırmasıdır. Meskûn mahal de saha, düşman kapasitesi, süre bağlamalarında bilinmezliğin yoğun şekilde yaşandığı bir çatışma alanıdır. Bu alandaki mücadelenin yürütülmesinde meskûn mahalın yapısal özellikleri, sivil durumu ve düşmanın nicelik ve nitelik bilgisi istihbarat faaliyetleriyle ortaya çıkmaktadır. Çeşitli toplama çalışmalarıyla elde edilen ham verilerin tasnif, değerlendirme ve analiz gibi işleme süreçleri ardından hem sahadaki hem de karargâhtaki unsurları iletilmeleri oldukça önemlidir. Pek tabii şehirlerin üç boyutlu yapısı nedeniyle teknik toplama, çatışmanın hemen her yerde yaşanması nedeniyle insan temelli toplama, psikolojik savaşın yoğun ve bilgi akışının sınırlı olmasıyla açık kaynak toplama faaliyetleri kesintiye uğramaktadır. Toplamadaki ve analizdeki zorluğa rağmen istihbarat faaliyetlerinin; planlamaları ve stratejileri şekillendiren ve sahadaki birlikler için duvarın arkasında ne olduğunu gösteren bir güç olduğu için yoğun şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Irak Savaşı sırasında bilinmeyen bir coğrafyada harekât gerçekleştiren, düzenli orduya karşı mücadele eden ve yerleşim yerlerini tek tek kontrol altına almak zorunda olan koalisyon güçleri için istihbarat desteği ciddi bir gereklilik olarak ön plana çıkmıştır.

Dönemin en gelişmiş askeri araçları, uydular, platformlar bu bağlamda işe koşulmuş, meskûn mahalde operasyon ve istihbarat tecrübesi olan özel askeri birliklere ön safta görev verilmiş, özel askeri şirketlerden hizmet alınmış, işbirliği yapan gruplarla yakın ilişkiler kurulmuş ve zamanla da yerel halk istihbarat kaynağı olarak kullanılmıştır. Meskûn mahalin savaş öncesi hazırlık durumu, fiziksel engellerin oluşturulup oluşturulmadığı, kasabayı veya şehri dışarıya bağlayan noktalar, içerideki eğitilmiş veya gönüllü direnişçilerin sayısı, ülke dışından gelen grupların oranı, direnç gruplarının sahip oldukları silah ve hayati malzeme durumu, sivil halkın direnişçileri destekleme eğilimi gibi bilgilerin elde edilmesi ilerleyişi hızlandırmıştır. Ayrıca hem direniş gruplarına hem de yerel halka yönelik yürütülen propaganda çalışmalarını ile istihbarat çalışanları çatışmaların bitirilmesi yönünde etkin rol oynamıştır.

Meskûn mahal savaş zamanında kapalı bir kutu haline gelmektedir. Savunan taraf bu kutuyu dış müdahaleden korumaya çalışırken, saldıran taraf ağır kayıplar verse de tam kontrol sağlamak zorunda kalmaktadır. Bu bağlamda her iki taraf açısından da istihbarat ve karşı istihbarat, sıcak çatışmanın yanı başında süren daha yoğun bir mücadeleyi ifade etmektedir.

KAYNAKÇA

- ASHWORTH, G. J. (1991). *War and the city*. Londra ve New York, Routledge.
- BARAKAT, S. (1998). City war zones. *Urbanage*. 5(4), 10-16.
- BECKER, J. C. vd. (2007). Final report: privatized military operations. *The Industrial College of the Armed Forces (ICAF)*. Washington: National Defense University.
- BM (2019), "World Urbanization Prospects 2018: Highlights", United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division, New York.
- BOJANG, M. B. S. (2016), "The Hidden Agenda Behind Invasion of Iraq, The Unjust War Over Iraq in 2003", *Central European Journal of Politics*, 2(2), 1-14.
- BOLLENS, S. (2001), "City and Soul, s. Sarajevo, Johannesburg, Jerusalem, Nicosia", *City*, 5(2), 169-187.
- BRECHER, B. (2010), "Introduction, The New Order of War", B. Brecher (Ed), *The New Order of War*, Amsterdam-New York, Rodopi, vii-1
- CHEN, H. and Yang, C. C. (Eds.) (2008), *Intelligence and Security Informatics, Techniques and Applications*, Berlin, Springer.
- CLİFT, A. D. (2010), "The Evolution of International Collaboration in the Global Intelligence Era", L. K. Johnson (Ed.), *The Oxford Handbook of National Security Intelligence*, Oxford, s. Oxford University Press, 212-225.
- CRONIN, B. (2006), "Intelligence, Terrorism, and National Security", *Annual Review of Information Science and Security*, 39 (1), 395-432.
- ÇITAK, E. (2019), "Silahsız Savaş Sahası, s. Yeni Savaş Anlayışında İstihbaratın Yeri", *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 8(2), 191-213.
- ÇITAK, E. (2017), *Güvenlik ve İstihbarat, s. Yeni Güvenlik Politikaları ve Türkiye'de İstihbaratın Dönüşümü*, İstanbul, YeniYüzyıl Yayınları
- DAVIES, P.H.J., GUSTAFSON, K.; RIGDEN, I. (2013). *The Intelligence Cycle is Dead, Long Live the Intelligence Cycle: Rethinking Intelligence Fundamentals for a New Intelligence Doctrine*. M. Phythian (Ed.), *Understanding the intelligence cycle* (ss. 56-75). New York ve Londra: Routledge.
- DiMARCO, L. (2003). *Attacking the Heart and Guts: Urban Operations Through the Ages*. W. G. Robertson; L. A. Yates (Eds.), *Block by block: the challenges of urban operations* (ss. 1-28). Fort Leavenworth: US Army Command and General Staff Collage Press.

- DiMARCO, L. A. (2012). *Concrete hell: urban warfare from Stalingrad to Iraq*. Oxford: Osprey Publishing.
- EIDE, M.; GIBLER, M. (2018). *After combat: true war stories from Iraq and Afghanistan*. Lincoln: University of Nebraska Press.
- GLAESER, E. L. (2002). Cities and warfare: the impact of terrorism on urban form. *Journal of Urban Economics*, 51, 205-224.
- GRAHAM, S. (2004). Introduction: Cities, Warfare, and States of Emergency. S. Graham (Ed.), *Cities, war, and terrorism: towards an urban geopolitics* (ss. 31-53). Oxford: Blackwell Publishing.
- GRAHAM, S. (2006). Homeland/Target: Cities and the 'War on Terror'. H. Berking vd. (Eds.), *Negotiating urban conflicts: interaction, space and control* (ss.277-288). Transcript Verlag.
- GRAHAM, S. (2011). *Cities under siege: the new military urbanism*. Londra ve New York: Verso.
- GREENBERG, H. M. (2007). Intelligence of the Past; Intelligence for the Future. L. K. Johnson (Ed.), *Strategic intelligence: volume I understanding the hidden side of the government* (ss. 169-180). Connecticut ve Londra: Praeger Security International.
- GRILL, P. (2010). Theories of Intelligence. L. K. Johnson (Ed.), *The Oxford handbook of national security intelligence* (ss. 43-59). Oxford: Oxford University Press.
- HERMAN, M. (1996). *Intelligence power in peace and war*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HERMAN, M. (2001). *Intelligence services in the information age: theory and practice*. Londra: Frank Cass.
- HOLSTI, K. (1996). *The state, war and the state of war: Cambridge studies in international relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- INGE, P. (1994). The capability-based army. *RUSI Journal*, 139(3), 1-3.
- JOES, A. J. (2007). *Urban gerilla warfare*. Kentucky: The University Press of Kentucky.
- JOHNSON, L. K. (Ed.) (2007). *Handbook of intelligence studies*. Oxon: Routledge.
- JOHNSON, L. K. (2010). National Security Intelligence. L. K. Johnson (Ed.), *The Oxford handbook of national security intelligence* (ss. 3-32). Oxford: Oxford University Press.
- KAHN, D. (2001). An historical theory of intelligence. *Intelligence and National Security*, 16(3), 79-92.
- KALDOR, M. (2012). *New&old wars: organised violence in a global era*. Cambridge: Polity Press.
- KEKES, J. (2010). War. *Philosophy*, 85 (332), 201-218.
- KENT, S. (1965). *Strategic intelligence for American world policy*. Connecticut: Archon Books.
- LERNER, K. L.; LERNER, B. W. (2004). *Encyclopedia of espionage, intelligence, and Security*: vol. 2. Farmington Hills: Thomson&Gale
- LEVY, J.; THOMPSON, W. R. (2010). *Causes of war*. West Sussex: Wiley-Blackwell
- LIPSCHUTZ, R. D. (2000). *After authority: war, peace, and global politics in the 21st century*. New York: University of New York Press.
- LOVEWINE, G. C. (2014). *Outsourcing the global war on terrorism: private military companies and American intervention in Iraq and Afghanistan*. New York: Palgrave Macmillian.
- LUKE, T. W. (2004). Everyday Techics as Extraordinary Threats, Urban Technostructures and Non-Places in Terrorist Actions. S. Graham (Ed.), *Cities, war, and terrorism: towards an urban geopolitics* (ss.120-136). Oxford: Blackwell Publishing.
- MARIGHELLA, C. (1970). *Mini-Manual of the urban guerilla*. Spade.

- MELLO, P. A. (2010). In search for new wars: the debate about a transformation of war. *European Journal of International Relations*.16(2), 297-309.
- MILLER, D. A. (2003). *The war against Iraq*. Lucent.
- ODDO, J. (2011). "War legitimate discourse: representing 'us' and 'them' in four US presidential addresses. *Discourse & Society*. 22(3), 287-314.
- ÖZDAĞ, Ü. (2011). *İstihbarat teorisi*. Ankara: Kripto.
- PETER, R. (1996). Our soldiers, their cities. *Parameters, US Army War College Quarterly*. 26(1), 43-50.
- PILLAR, P. R. (2006). Intelligence, policy, and the war in Iraq. *Foreign Affairs*. 85(2), 15-27.
- REYNOLDS, N. E. (2007). U. S. Marines in Iraq, 2003: Basrah, Baghdad and beyond. Wahington: United States Marine Corps History Division.
- RITCHIE, N.; Rogers, P. (2007). *The political road to war with Iraq: Bush, 9/11 and the drive to overthrow Saddam*. Londra ve New York: Routledge.
- ROBERTS, L. vd. (2004). Mortality before and after the 2003 invasion of Iraq: cluster sample survey. *Lancet*, 264, 1857-1864.
- ROGERS, P. (2006). *A war too far: Iraq, Iran and the new American century*. Londra: Pluto Press.
- ROSENAU, W. G. (1997). Every room is a new battle: the lessons of modern urban warfare. *Studies in Conflict&Terrorism*. 20(4), 371-394.
- SASSEN, S. (2002). Governance Hotspots: Challenges We Must Confront in the Post September 11th World. K. Booth and T. Dunne (Eds.), *Worlds in collision: terror and the future of global order* (ss. 313-324). Londra: Macmillan Palgrave.
- SEREN, M. (2017). *Stratejik istihbarat ve ulusal güvenlik*. Ankara: Orion.
- SEVENDSON, A. D. M. (2010). *Intelligence cooperation and the war on terror: Anglo-American security relations after 9/11*. Londra ve New York: Routledge.
- SHORROCK, T. (2008). *Spies for hire: the secret world of intelligence outsourcing*. New York: Simon&Schuster.
- SPILLER, R. J. (2003). Urban Warfare: Its History and Its Future. W. G. Robertson; L. A. Yates (Eds.), *Block by block: the challenges of urban operations* (ss. 439-450). Fort Leavenworth: US Army Command and General Staff Collage Press.
- STRAMER, J. (2010). The Language of War: George W. Bush's Discursive Practices in Securitized the Western Value System in The 'War On Terror'. B. Brecher (Ed.), *The new order of war* (ss. 35- 48). Amsterdam-New York, Rodopi.
- TREVERTON, G. F. (2004). *Reshaping national intelligence for an age of information*. Cambridge: Cambridge University Press.
- TUCKER-JONES, A. (2014). *The Iraq war: operation Iraqi freedom, 2003-2011*. South Yorkshire: Pen&Sword Military.
- VAZQUEZ, J. A. (2009). *The war puzzle revisited*. New York: Cambridge University Press.
- von CLAUSEWITZ, C. (2011). *Savaş üzerine*. (çev. S. Koçak). İstanbul: Doruk.
- WRIGHT, Q. (1942). *A study of war: volume I*. Chicago: The University of Chicago Press.
- YALÇINKAYA, H. (2008). *Savaş: uluslararası ilişkilerde güç kullanımı*. Ankara: İmge Yayınevi.
- YAPHE, J. vd. (2003). Aftershocks of the Iraq war: what purposes have been fulfilled. *Middle East Policy*, 10(3), 1-21.
- Beyaz Saray (The White House) (27 Mart 2003). Operation Iraqi freedom. Erişim tarihi: 16.01.2020,
<https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/03/20030327-10.html>

CNN, (12.08.2002). "Saddam Launches UK Charm Offensive". Erişim tarihi: 20.02.2020 <https://edition.cnn.com/2002/WORLD/europe/08/12/uk.saddam/>

HOWCROFT, J. (2014). Intelligence challenges in urban operations. *Small Wars Journal*. Erişim tarihi: 14.02.2020, <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/intelligence-challenges-in-urban-operations>

Summary

Spatial transformation is one of the most important topics in today's understanding of war. The wars, which are the ancient struggle of humanity, are spreading to different areas from the traditional battlefield, and the urban area has become increasingly popular stage of war. Of course, it is possible to draw a deep-rooted historical background for urban warfare; but the process of increasing interstate wars, civil wars and counter-terrorism inside the settlements is more experienced today. In an urban area where special conflict strategies and techniques are required, intelligence activities are handled in a framework beyond their traditional identity. The physical and human characteristics of the residential area and the situation of the other party constitute the target of the intelligence in this field. The Iraq War, which started in 2003, represents one of the most striking examples of new urban conflicts. In the war, the conflicts continued for a long time in the settlements, and the coalition forces had serious problems. Intelligence activities have also created the struggle within the struggle to remove the uncertainty in this field. In this study, primarily urban warfare and the role of intelligence activities in this field will be discussed. Then, the Iraq War will be evaluated through the urban combat-intelligence relationship. The study aims to draw a framework on urban conflicts that have not been adequately studied in the Turkish literature and to reveal the need for intelligence in these conflicts.

One of the most remarkable features of the war is the demolition of the traditional battlefield perception. In this context, it is important for the parties to pursue superiority in the direction of their aims and interests, rather than the military struggle in the lands chosen only by the armies. The type of struggle, which is examined under the names of city wars or residential conflicts, has become increasingly popular. With the reflection of the struggle on the city streets during the Second World War, residential neighborhood conflicts, which took place in the area, became an important dimension of the war. A different literature, different strategies and tactics, different weapons, different units have started to be preferred for such conflicts. The entry of military elements into the civilian settlement constitutes the most important feature of such conflicts.

Intelligence activities are an important part of residential urban conflicts. One of the most important weapons for both the defending and attacking parties is seen as the intelligence force. It is essential that the parties know the qualitative and quantitative information of the other as well as the physical and demographic characteristics of the city area. In addition, activities such as learning the strategies and tactics of the enemy, determining the civil-warfare separation, marking for aircrafts, conducting spying and counter-spying activities, carrying out propaganda and propaganda efforts, and conducting the psychological struggle are necessary to achieve superiority in these conflicts. The urban area has the characteristics of a conflict area that must be carried out simultaneously with human and technical gathering activities. In addition, it is necessary to collect data from open sources, as journalists can enter certain points where soldiers cannot pass or receive information from private sources.

Intelligence support has come to the forefront as a serious necessity for coalition forces during the Iraq War that carried out operations in an unknown geography, fought

against the regular army and had to take control of their settlements one by one. The most advanced military vehicles, satellites, platforms of the period were employed in this context, special military units with operational and intelligence experience in the residential area were assigned to the frontline, services were received from private military companies, close relations were established with cooperating groups and local people were used as a source intelligence over time. Getting such information as pre-war preparedness of the residential area, whether physical obstacles are created, points connecting the town or city to the outside, the number of educated or volunteer insurgents inside, the ratio of the groups coming from abroad, the weapons and vital material status of the resistance groups, the tendency of the civilians to support the resistance speeded up the progress. In addition, intelligence officers have played an active role in ending clashes with propaganda efforts directed at both the resistance groups and the local community.